

Munkavállalói Kérdések
Európai Központja (EZA)

Úton Európa felé: munkavállalói szervezetek és a szociális párbeszéd a Nyugatbalkánban

Önértékelés – Keretfeltételek – Kihívások

**SHAKER
VERLAG**

**Úton Európa felé:
munkavállalói szervezetek
és a szociális párbeszéd a
Nyugatbalkánban.
Önértékelés -
Keretfeltételek -
Kihívások**

Munkavállalói Kérdések
Európai Központja (EZA)

Hamburg-Madani Judith

Az Európai Unió által finanszírozott.

A kifejtett nézetek és vélemények azonban kizárólag a szerzők nézetei és véleményei, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Unió vagy az EZA véleményét. Sem az Európai Unió, sem az EZA nem tehető felelőssé értük.

Az „Úton Európa felé: munkavállalói szervezetek és a szociális párbeszéd a Nyugatbalkánban. Önértékelés - Keretfeltételek – Kihívások” című beszámolót az ÖZA - Osztrák Munkavállalói Oktatás Központja és a Munkavállalói Kérdések Európai Központja (EZA) valósította meg.

Koncepció és szerkesztés: Norbert Klein

**Úton Európa felé:
munkavállalói szervezetek
és a szociális párbeszéd a
Nyugatbalkánban.
Önértékelés -
Keretfeltételek -
Kihívások**

Munkavállalói Kérdések
Európai Központja (EZA)

Hamburg-Madani Judith

Shaker kiadó
Düren 2024

A bibliográfiai adatokat a Német Nemzeti Könyvtár tette közzé

A jelen kiadvány megtalálható a Német Nemzeti Könyvtár Német Nemzeti Bibliográfiában; részletes bibliográfiai adatok interneten elérhetők a következő link alatt: <http://dnb.d-nb.de>.

Copyright Shaker Verlag 2024

Minden jog fenntartva, beleértve a részleges újranyomtatás, a részleges vagy teljes sokszorosítás, az adatfeldolgozó rendszerekben való tárolás és a fordítás jogát is.

Nyomtatva Németországban.

Layout és szedés: HellaDesign, D – 79312 Emmendingen

Weboldal: www.helladesign.de

E-mail cím: helladesign@web.de

Fordítás németről: Hamburg-Madani Judith

ISBN 978-3-8440-7951-7

Shaker Verlag GmbH

Am Langen Graben 15a

D – 52353 Düren

Telefon: +492421/990110

Fax: +492421/99011-9

Weboldal: www.shaker.de

E-mail cím: info@shaker.de

Tartalomjegyzék

Előszó	7
Összefoglalás	11
Bevezetés	13
1. A Nyugatbalkán mint átalakuló térség úton Európa felé	15
1.1 Az új államok volt Jugoszlávia összeomlása után: új jogi és politikai keretek	15
1.2 Átalakulási folyamatok és tapasztalatok	19
1.3 A demokratikus deficit a nyugat-balkáni térségben	32
2. A szakszervezetek jelenlegi helyzete a nyugat-balkáni térségben	37
2.1 A transzformáció kihatása a munkavállalókra és a szakszervezetek megváltozott szerepe	37
2.2 A Konferencia a Szakszervezeti Együttműködésről Európában (KGZE) és szerepe	56
2.3 A „Szociális párbeszéd erősítése - európai integráció alakítása” című EZA speciális projekt nyugat-balkáni munkavállalói szervezetek számára	61
2.3 Diszkrimináció és a szakszervezeti munka korlátozása a nyugat-balkáni térségben	64
3. A munkavállalói szervezetek önképe a Nyugat-Balkánban	68
3.1 A nyugat-balkáni munkavállalói szervezetek alapvető tevékenységei	68
3.2 Kollektív tárgyalások	71
3.3 A nemzeti szinten megvalósuló szociális párbeszéd - a gazdasági és szociális bizottságok munkája	76
3.4 A szociális párbeszéd kihívásai ágazati szinten	86
3.5 A vállalati szintű szociális párbeszéd	88
4. A munkavállalói érdekképviselés tartalmi és strukturális kihívásai a Nyugat-Balkánban	91
4.1 A szakszervezeti munka és a szociális párbeszéd aktuális keretfeltételei	91

4.2	Tagtoborzás és médiajelenlét	100
5.	A munkavállalói szervezetek a szociális partnerek és a civil társadalom szereplői szemszögéből	109
5.1	A szociális párbeszéd a munkaadók szemszögéből	109
5.2	Munkavállalói szervezetek és más civiltársadalmi szervezetek rivalizálás és partnerség között	112
6.	Következtetések - cselekvési ajánlások szakszervezetek számára a munkavállalói érdekképviseléssel kapcsolatban	117
6.1	Globális kihívások megválaszolása	117
6.2	Kihívások regionális és helyi szinten	124
7.	Munkavállalói szervezetek a nyugat-balkáni térségben és Európában	137
7.1	„Hiteles bővítési perspektíva a Nyugat-Balkánra vonatkozóan és fokozott uniós szerepvállalás a Nyugat-Balkánnal“, és további aktuális politikai események a nyugat-balkáni országok EU-csatlakozási folyamatában 2018 és 2020 között	137
7.2	A 2020. évi a csatlakozási tárgyalások keretében elért haladásokról szóló jelentésekben leírt eredmények a munkavállalói jogok, érdekképviselő és szociális párbeszéd területén	143
7.3	Az EU-integráció és a nyugat-balkáni államok reformok iránti elkötelezettségének kritikája	148
7.4	A munkavállalói szervezetek szerepe az EU-csatlakozás keretében	153
8.	Következtetések az EU-integrációról - Mit tehetnek a munkavállalói szervezetek az európai integrációs folyamat keretében? - Cselekvési ajánlások munkavállalói szervezeteknek az EU-integrációra vonatkozóan	158
I. számú melléklet		163
II. számú melléklet		169
Bibliográfia		178

Előszó

A nyugat-balkáni térségben a szakszervezetek és szociális partnerek összetett körülmények alatt cselekednek. Befejezetlen átalakulási folyamatok, sikertelen privatizációk, nagy mértékű informális gazdaság és magas munkanélküliség jellemzik a körülményeket, amelyek közt a munkavállalók szociális jogaikért harcolnak, miközben utóbbiak mindinkább megszorításra kerülnek. Többek között ezekre a következtetésekre jutott a jelen tanulmány.

A Munkavállalói Kérdések Európai Központja (EZA) 2012 óta aktív a nyugat-balkáni térségben. Egy speciális képzési program segíti a térségbeli munkavállalói szervezeteket abban, hogy a nehéz körülmények között hatékonyan végezhesék munkájukat. A „Szociális párbeszéd erősítése - európai integráció alakítása” című speciális projekt munkavállalói szervezetek számára a nyugat-balkáni térségben azzal a céllal jött létre, hogy a térség tagjelölt országaiban működő szakszervezeteket felkészítse arra, hogy az EU felé vezető úton az integrációs lépéseket aktívan befolyásolják. Ez nagy kihívást jelent és pont az elmúlt három év kimutatta, hogy ez egy akadályokkal teli, megterhelő út.

A jelen tanulmány áttekinti a szociális párbeszéd jelenlegi állapotát a térségben, megvizsgálja a különleges keretfeltételeket, történelmi összefüggésbe helyezi ezeket és rámutat a szereplők által tapasztalt változásokra. Ehhez az EZA speciális projektben szerzett tapasztalatok és felismerések mellett releváns és aktuális tudományos irodalmat, valamint a nyugat-balkáni térségben jártas, szociális párbeszéd résztvevői és szakértői megfigyeléseit használja fel. Így jött létre a jelen tanulmány, amely a térségbeli szociális párbeszéd sokszínű vonatkozásait átfogóan megvilágítja. Hivatkozási alapot és tudásforrást akar nyújtani mind azoknak, akik jelenleg és a jövőben a szociális párbeszédrel a Nyugatbalkánban foglalkoznak. Természetesen főleg a munkavállalói szervezetekben tevékeny olvasók számára érdekes, mivel pont számukra kínál számos tanácsot és cselekvési ajánlást.

Ezért először és mindenekelőtt köszönettel tartozom a szerzőnek, Hamburg-Madani Judithnak, valamint mind azoknak, akik tapasztalataikat és felismeréseiket megosztották és megalapozott tudásukkal és kritikus rálátással a jelen tudományt gazdagították és kísérték.

Továbbá köszönettel tartozom az ÖZA-nak - a Munkavállalói képzések osztrák központjának - amely régóta a Nyugatbalkán-projekt partnere, hogy támogatta a tanulmány kiadását.

Kívánom az olvasónak, hogy adott esetben saját megfigyeléseit megerősítve találja, új ötleteket felfedezzen és ötletforrást találjon jövőbeli tevékenységeit és kutatásait illetően.

Sigrid Schraml
EZA főtitkár

Előszó

Aki Szarajevóban, Bosznia-Hercegovina fővárosában kiszáll a vonatból, a pályaudvar építési stílusán felismer, hogy itt valaha császári birodalom uralkodott. Az osztrák-magyar monarchia, amely itt az oszmán birodalmat határolta, csak egyike a térséget átszelő törésvonalainak – ez a térség, amelyet az EU-ban „Nyugatbalkánnak” neveznek. A vallásos határ az ortodox egyházak, Bizánci (a mai Isztambul) központjukkal, és Róma között itt húzódott. Így az albánok, „Skanderbeg” nemzeti hőszükkel ugyanúgy, mint a horvátok Velencétől és Ragusaig - a mai horvátországi Dubrovnik - római katolikusok voltak, miközben a szerbek ortodoxok. A különböző nyelvek további kulturális törésvonalakat alkotnak a térségben. Nem véletlenül itt kezdődött több mint 100 évvel ezelőtt az első világháború és azóta ismételtelen ezen törésvonalak mentén törtek ki konfliktusok.

Azonban a törésvonalak és ellentétek nem muszáj háborúba torkoljanak. A súrlódás a pozitív energiának és gazdasági dinamikának jelentős kiindulópontot nyújt. A pozitív irányba mutató fordulatot az ÖZA 1989 óta - ekkor jöttek létre a KGZE konferenciák - jövőképként és célként összpontosítja. 2012 óta az ÖZA az EZA speciális projektet is vendégül fogadja. Számtalan lendület, előadás, cselekvési útmutató lett kidolgozva az évtizedek során EZA szemináriumokon és némi kudarccal is szembe néztünk. Azonban soha nem veszítettük szem elől a célunkat: A Nyugatbalkán minden vihar és olykori politikai feszültség ellenére központi része Európának. Ezen fontos régió nélkül az EU nem tökéletes! Így az EZA-hálózat abszolút mértékben támogatja a nyugat-balkáni térség csatlakozását az EU-hoz. El akarunk érni a támogatói kapcsolattól a partneri kapcsolatig!

A koronavírus-világjárvány sok tartós változást okozott társadalmainkban és az EU-ban is. Ezért még fontosabbnak minősül, hogy a Hamburg-Madani Judith által kiválóan összeállított áttekintés segítségével, erősítsük a munkavállalói szervezetek szociális párbeszédét a Nyugatbalkánban. Az ÖZA hosszú ideje működő aktív tevékenysége a nyugat-balkáni régióban azon a meggyőződésen alapul, hogy nem csak az ottani országok Albánia, Bosznia-Hercegovina, Koszovó, Montenegró, Észak-Macedónia és Szerbia számára lenne nyereséges az EU-csatlakozás, hanem egész Európa jelentős előnyt fog tapasztalni ezen - nagyon fiatal - lakosság által. A koronavírus-világjárvány az EU szívéét - a bővítésekkel kapcsolatban is - egy kicsit „megzökkenettette” és sok dolog pillanatnyilag nem működik gördülékenyen.

Kívánjuk, hogy az olvasmány „szívritmus-szabályozót” kínál és hogy értékes hozzájárulást nyújt az EU történelmi teljességéhez!

Norbert Schnedl
ÖZA elnök

Andreas Gjecaj
ÖZA kincstárnok

Összefoglalás

A nyugat-balkáni térségben a szakszervezetek és szociális partnerek összetett körülmények alatt cselekednek. Befejezetlen átalakulási folyamatok, sikertelen privatizációk, nagy mértékű informális gazdaság és magas munkanélküliség jellemzik a körülményeket, amelyek közt az elmúlt nagy gazdasági válság óta harcolnak a munkavállalók szociális jogaikért, miközben ezek mindinkább megszorításra kerülnek. A vállalati szakszervezetek sokasága által jellemzett szakszervezeti világ felett országos szinten a következő EU tagjelölt országokban - Albánia, Montenegró, Észak-Macedónia és Szerbia - két-két nagy szakszervezeti szövetség uralkodik. Az utóbbi évek során ezek egymással szemben mind nyitottabbá váltak, és a szociális párbeszéd kultúrájában is pozitív fejlődést lehet észlelni, amely a nagyobb szakszervezeti szövetségek együttműködő és eredményorientált beállítottságában tükröződik. Miközben a jelen tanulmány keretében megkérdezett munkáltatói képviselők szintén nagyon nyitott és pozitív beállítottságot tanúsítottak a szakszervezetek munkájával szemben, az alacsony szervezettségi szint a munkáltatói oldalon nagy problémát jelent a szakszervezetek számára, mivel ezeknek így gyakran nincs tárgyalási ellenfelük. Ehhez hozzájön a kormányok és minisztériumok beállítottsága, amelyek számára nem élvez magas prioritást a szociális párbeszéd. A külföldi cégek érdekei gyakran párhuzamos struktúrák keretében képviseltek és ezek a cégek nemzeti szinten ritkán illeszkednek be a szociális párbeszéd rendszerébe.

A nyugat-balkáni térségben a szakszervezetek vállalati szinten nagyon aktívak. A szociális párbeszéd egyik legfontosabb intézménye nemzeti szinten a gazdasági és szociális bizottság, amely munkáját bár gyakran kritika éri, azonban ezek az országos szociális párbeszéd fórumai minden országban kiemelkedően fontos szerepet játszanak. Ágazati szinten számít leggyengébbnek a szociális párbeszéd, itt a szakszervezeteknek kapacitásfejlesztésre és konkrét intézkedésekre van szükségük. Ahhoz, hogy a jövőben fennmaradjanak és befolyásukat növeljék, a nyugat-balkáni országok szakszervezetei innovatívvá kell váljanak és gyorsan kell reagálnak az aktuális változásokra a munka világában. A tanulmány azt javasolja, hogy alaposabban foglalkozzanak alternatív munkaformákban és az informális gazdaságban dolgozó munkavállalókkal. Modernizációra szorul a kommunikáció és a tagtoborzás, de ugyanúgy a szakszervezetek belső struktúrája, hogy alkalmazkodjanak a digitális korszak igényeihez. A korona világválság első hónapjai alatt már kirajzolódott, hogy például az átváltás a digitális kommunikációs csatornákra messze ható, pozitív kihatásokkal lehet egy szakszervezetre.

Számos kutató véleménye és a térségbeli EU tagállamokból származó szakszervezeti képviselők szerint az EU-nak eddig nem sikerült hozzájárulni a térségben uralkodó demokratikus deficit felszámolásához vagy ahhoz, hogy az itteni munkavállalóknak az EU-csatlakozást követően egy jelentősen jobb gazdasági helyzetet biztosítson. Ennek ellenére a nyugat-balkáni országok szociális partnerei kifejezetten nagy reményekkel tekintenek a jövőbeli EU csatlakozásra. A jelen tudomány egyik javaslata, hogy a szakszervezetek más civil szervezetekkel együttműködve aktívan vegyenek részt az EU bővítés tárgyalási fejezetei előkészítésének megvitatásában. Mivel a munkavállalók, tehát a lakosság egy jelentős részének érdekeit képviselik, azáltal, hogy közlik érdekeiket az adott kormánnyal és az EU képviselőivel, demokratikusabbá tudják tenni az integrációs folyamatot. Ebben az összefüggésben regionális hálózatok és együttműködések a „régik” és az „új” tagállamokból származó szakszervezetek között fontos szerepet játszanak.

Bevezetés

Jelen tanulmány célja, hogy a „Szociális párbeszéd erősítése a Nyugat-Balkánban” című EZA speciális projekt az elmúlt hét év alatt szerzett tapasztalatait kiértékelje, és a felismerések alapján egy mélyrehatóbb elemzést készít a térségbeli szakszervezetekről, önképükről és a kihívásokról, amelyekkel szembesülnek. Az elemzés során cselekvési ajánlások megfogalmazására kerül sor, amelyek szakszervezeti képviselők és további érdekképviselők, valamint a szociális párbeszéd a térség egyes országaiban tevékeny nemzeti és nemzetközi megfigyelők benyomásain és tapasztalatain alapulnak. Így szeretne az EZA a nyugat-balkáni térségben aktív munkavállalói szervezetek számára kivitelezett speciális projekt keretében arra a kérdésre válaszolni, hogy mit javíthatnak a szakszervezetek a működő szociális párbeszéd érdekében, valamint hogy mik a legjobb stratégiák egy az európai integráció és az európai szociális párbeszéd jegyében elképzelt jövő alakításához.

Az elmúlt évek alatt kivitelezett projektek tartalmi kiértékelése során a következőkben felsorolt témakörök kerültek meghatározásra. Ezek alapján interjú kérdőívek készültek. Az interjúk szakszervezeti képviselőkkel, munkáltatói szervezetek képviselőivel, a nemzetközi munkaügyi szervezet az adott országokban és a regionális irodában Budapesten dolgozó képviselőivel és további nemzetközi partnerekkel készültek.

- Az átalakulási és privatizációs folyamatok kihatása a szakszervezetekre és a szociális párbeszédre
- Kihívások a kollektívtárgyalások területén
- A multinacionális cégek és a munkáltatói szervezetek szerepe
- Informális gazdaság és bizonytalan munkakörülmények
- Strukturális kihívások szakszervezetek számára
- A közszféra szerepe
- Csökkenő taglétszám
- Munkajog
- A szociális partnerek közötti ellentétek, bizalom és párbeszéd

Az EZA speciális projekt egyes projekt elemeinek tartalmi kiértékelése és az első körű szakirodalom kutatást követően összesen 22 interjú készült a nyugat-balkáni térségben zajló szociális párbeszéd aktív résztvevőivel és megfigyelőivel. A 2020 őszében a korona járvány miatt érvényes utazási korlátozások miatt majdnem minden interjú videótelefonon keresztül készült. Néhány

interjú e-mailen keresztül készült, bizonyos esetekben az e-mailben történő kérdések megválaszolása után egy telefonos interjú következett. Ugyanebben a munkafázisban párhuzamosan egy második körű szakirodalom kutatás és elemzés folyt, valamint bevonásra kerültek a nemzetközi szervezetek és a nyugat-balkáni térségben aktív alapítványok, mint például a Friedrich Ebert alapítvány, beszámolóí. A cselekvési ajánlások nyugat-balkáni szakszervezetek számára a részletes helyzetelemzésen és az interjú partnerek hozzájárulásain alapul. Ezek egy a szakszervezetek jövőjéről szóló ILO tanulmány háttere előtt kerültek kifejlesztésre. A tanulmány utolsó két fejezete kitér az EU csatlakozás területén történt legfrissebb fejleményekre és a térségbeli szociális partnerek beállítottságára és reményeire az EU-csatlakozással szemben. Ebben a vonatkozásban is fogalmazódnak cselekvési ajánlások szakszervezetek számára.